

Tereny Polski jako locus typicus dla niektórych gatunków ważek

Area of Poland as locus typicus for some dragonfly species

Grzegorz TOŃCZYK

²Katedra Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii, Uniwersytet Łódzki, Banacha 12/16, 90-237 Łódź,
e-mail: tonczyk.grzegorz@gmail.com

Analiza danych literaturowych wykorzystywanych przy pracach nad „Atlasem ważek (Odonata) Polski”, wymaga przejrzenia wszystkich prac dotyczących odonatofauny Polski, w tym opracowań najstarszych, pisanych po polsku, niemiecku, a nawet łaciną. Najstarsze prace mówią o ważkach, jako o jednej z grup owadów, nie podają jednak dokładnych informacji pozwalających przypisać gatunki do konkretnych stanowisk. Najstarsze opracowania JANSTONA z 1653 roku „Historia naturalis de insectis libri III”, KLUKA „Zwierząt domowych i dzikich, osobliwie kraioowych, historii naturalnei początki i gospodarstwo” z 1780 roku czy JUNDZIŁŁA „Zoologia krótko zebrana” z 1807 roku, mówią zatem tylko bardzo ogólnie o ważkach spotykanych na terenach Polski. Pierwsze konkretne dane przypisane do regionu (Śląsk) obecnie znajdującego się na terenie naszego kraju, jak podaje MIELEWCZYK (1998), przynosi opracowanie WEIGLA z 1806, który podał dla tego regionu pierwszą listą ważek obejmującą 10 gatunków.

Jednymi z najciekawszych pierwszych opracowań odonatologicznych dotyczących ważek stwierdzanych w Polsce są prace CHARPENTIERA z 1825 (ryc. 1) i 1840 roku (ryc. 2). Te dwa opracowania nie przynoszą co prawda konkretnych stanowisk, ale poszerzają wiedzę o owadach Śląska. Najciekawsze jest jednak to, że właśnie w tych pracach dokonał CHARPENTIER opisu wielu gatunków, z czego 10 opisał na podstawie okazów z Polski, podając dla nich jako

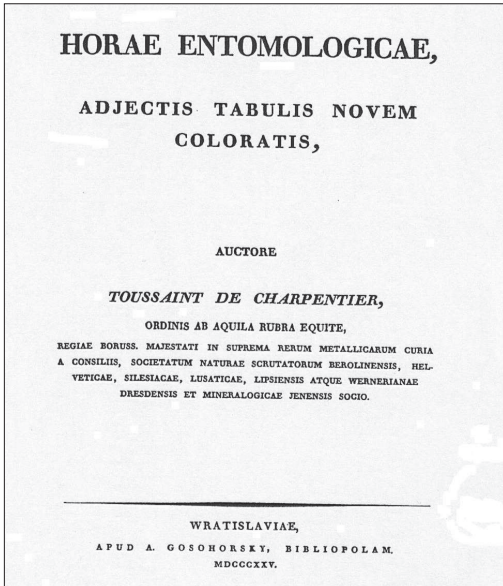
locus typicus Śląsk. W pierwszej pracy (CHARPENTIER 1825) opisane zostały następujące gatunki (podano oryginalne nazwy gatunkowe i odpowiadające im nazwy współcześnie używane):

- *Aeschna flavipes* = *Gomphus flavipes* (CHARPENTIER, 1825) gadziogłówka żółtonoga,
- *Aeschna serpentina* = *Ophiogomphus cecilia* (FOURCROY, 1785) trzepla zielona,
- *Libellula bimaculata* = *Epithea bimaculata* (CHARPENTIER, 1825) przeniela dwupłama,
- *Libellula pectoralis* = *Leucorrhinia pectoralis* (CHARPENTIER, 1825) zalotka większa,
- *Agrion hastulatum* = *Coenagrion hastulatum* (CHARPENTIER, 1825) łątka stawowa (dla tej ważki locus typicus jest, obok Śląska, także Saksonia).

W opracowaniu z 1840 roku opisano pięć kolejnych gatunków (CHARPENTIER 1840):

- *Agrion cyathigerum* = *Enallagma cyathigerum* (CHARPENTIER, 1840) nimfa stawowa,
- *Agrion lunulatum* = *Coenagrion lunulatum* (CHARPENTIER, 1840) łątka wiosenna,
- *Agrion viridulum* = *Erythromma viridulum* (CHARPENTIER, 1840) oczobarwnica mniejsza,
- *Libellula striolata* = *Sympetrum striolatum* (CHARPENTIER, 1840) szablak podobny,
- *Libellula caudalis* = *Leucorrhinia caudalis* (CHARPENTIER, 1840) zalotka spłaszczona.

Kim był CHARPENTIER? Toussaint de CHARPENTIER urodził się 22 listopada 1778 roku we Freibergu w Saksoni, zmarł 4 marca 1847

Ryc. 1. „Horae entomologicae, adjectis tabulis novem coloratis” autorstwa CHARPENTIERA z 1825 r. – strona tytułowa.

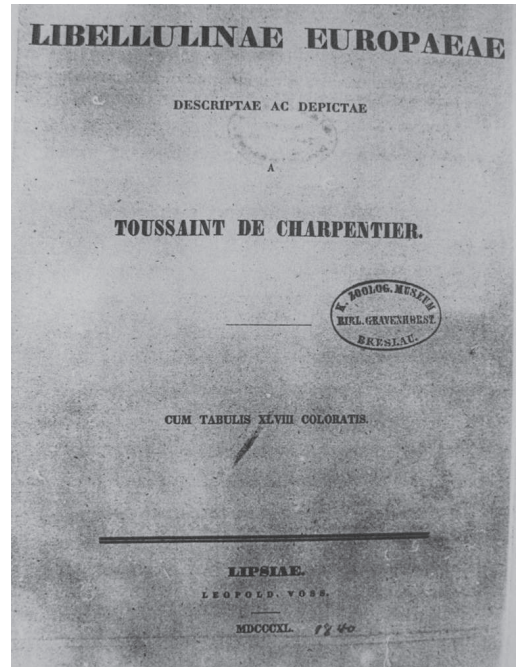
Fig. 1. „Horae entomologicae, adjectis tabulis novem coloratis” by CHARPENTIER from 1825 – title page.

roku w Brzegu (=Brieg). Nie jest jasne jakiej właściwie był narodowości, podawane jest, że był potomkiem osadników francuskich, którzy osiedli w Saksoni. Urodził się w rodzinie starosty górniczego Johanna Friedricha Wilhelma von CHARPENTIERA. Z wykształcenia był prawnikiem, ale już około 1804 roku przeniósł się do Wrocławia i pracował jako urzędnik Urzędu Górniczego. Osiedl w Brzegu, gdzie mieszkał do śmierci. Uznanie zdobyły jego prace entomologiczne. Po śmierci jego zbiory około 1860 wałek trafiły w ręce dr. Wilhelma SCHNEIDERA, który wykorzystał je publikując opracowanie wałek Śląska (SCHNEIDER 1885). Niestety nie jest jasne, które dane w tej pracy to informacje podane na podstawie zbiorów CHARPENTIERA. Pewność mamy tylko dla dwóch lokalizacji dla *Somatochlora flavomaculata*: Brzeg (UTM: XS73) i Wrocław (UTM: XS46).

Nie jest jasne, co stało się ze zbiorami CHARPENTIERA. Jak podają SAWKIEWCZ i ŻAK (1960), odkupił je inny znany odonatolog – HAGEN z Królewca, dalsze losy zbiorów nie są jednak znane.

Piśmiennictwo

- CHARPENTIER de T. 1825. Horae entomologicae, adjectis tabulis novem coloratis. apud A. Gosohorsky, Bibliopolam, Wratislaviae.
- CHARPENTIER de T. 1840. Libellulinae Europaeae descriptae ac depictae. Voss, Lipsiae.
- MIELEWCZYK S. 1998. Historia badań odonologicznych w Polsce. [w:] I Krajowe Seminarium Odonologiczne, Materiały Zjazdowe. Bromierzyk, 17-19 kwietnia 1998 r.: 10–13.
- SAWKIEWICZ L., ŻAK M. 1966. Ważki (Odonata) Śląska. Roczn. Muz. Górnośl. w Bytomiu, Przyroda 3: 73–132.
- SCHNEIDER W. G. 1885. Verzeichniss der Neuropteren Schlesiens. Z. Ent., N.F., 10: 17–32.

Ryc. 2. „Libellulinae Europaeae descriptae ac depictae” autorstwa CHARPENTIERA z 1840 r. – strona tytułowa.

Fig. 2. „Libellulinae Europaeae descriptae ac depictae” by CHARPENTIER from 1840 – title page.

Summary

In the year 1825 and 1840 Toussaint de CHARPENTIER published two very important for European odonatology works describing new species of dragonflies. For 10 of them

Śląsk (Silesia) was established as locus typicus, thus typical materials being the basis of species description came from the areas of Poland. CHARPENTIER lived and worked in Brzeg, in the vicinities of Opole.

Key Words. Odonata, dragonflies, Toussaint de CHARPENTIER, locus typicus, Poland.